

МАШОШИНАНаталія Вікторівна
nattalia.mash@gmail.com**ПУРИХОВ**В'ячеслав Максимович
purihovslava@ukr.net**КОВТУНЕНКО**Ксенія Валеріївна
k.v.kovtunenka@mzeid.inстудентка, Державний університет
"Одеська політехніка"студент, Державний університет
"Одеська політехніка"д.е.н., професор, зав. кафедри,
Державний університет "Одеська
політехніка"

УДК 378.1:339.137

**МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ****INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF DOMESTIC HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS:
PROBLEMS AND PROSPECTS**DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.6\(2\).7](https://doi.org/10.37634/efp.2021.6(2).7)*MASHOSHINA Nataliia* – student, State University "Odesa Polytechnic"*PURIKHOV Viacheslav* – student, State University "Odesa Polytechnic"*KOVTUNENKO Kseniia* – Doctor of Economics, Professor, Head of department, State University "Odesa Polytechnic"

Серед ключових факторів глобальної конкурентоспроможності університетів автор виділяє стратегічно важливу роль держави. На підставі статистичних даних проаналізовано рівні державних і приватних витрат на вищу освіту й показники якості вищої освіти в 50 країнах, а також присутність національних університетів цих країн у глобальних рейтингах. Виявлено оптимальні параметри державних і приватних витрат у розрахунку на одного студента, досягнення яких сприяє формуванню національних університетів світового класу й забезпечення високої якості освіти. Визначено основні фактори, що підтримують і обмежують нарощування конкурентного потенціалу українських вузів. Систематизовані політичні пріоритети, стратегічні цілі та напрями державної політики в науково освітній сфері, які повинні сприяти становленню висококонкурентних університетів в Україні.

* * *

Among the key factors in the global competitiveness of universities, the author highlights the strategically important role of the state. Based on statistics, the levels of public and private spending on higher education and quality indicators of higher education in 50 countries, as well as the presence of national universities in these countries in the global rankings were analyzed. The optimal parameters of public and private expenditures per student have been identified, the achievement of which contributes to the formation of world-class national universities and the provision of high quality education. The main factors that support and limit the growth of the competitive potential of Ukrainian universities are identified. The political priorities, strategic goals and directions of the state policy in the scientific and educational sphere, which should promote the formation of highly competitive universities in Ukraine, are systematized.

A globally competitive university is a higher education institution capable of occupying and maintaining a stable position in certain segments of the global market of educational services and intellectual products through effective implementation of intellectual potential, developed innovation system and sufficient financial resources to ensure high level and quality of teaching and research. Thus, the global competitiveness of universities is due to their international competitive advantages in conducting research, providing educational services and performing important social tasks.

A university becomes globally competitive when it can attract talented researchers, teachers and students, has sufficient material and financial resources and a modern infrastructure base, and operates within an effective management model. In conditions of limited resources for the formation of competitive universities, institutional and financial support from the state is critically important, designed to contribute to the modernization of the university sector and its qualitative evolutionary development. Universities in countries where combined national strategies for the development of competitive universities are successfully implemented and where the costs of higher education per student are relatively high are gaining global competitive advantages.

Ключові слова: університети, глобальна конкурентоспроможність, національна система вищої освіти**Keywords:** universities, global competitiveness, national higher education system**ВСТУП**

У нашому розумінні глобально конкурентоспроможний університет – це вищий навчальний заклад (далі ВНЗ), здатний займати й утримувати стійкі позиції на певних сегментах глобального ринку освітніх послуг і продуктів інтелектуальної діяльності завдяки ефективній реалізації інтелектуального потенціалу, розвинутій інноваційній системі та достатності фінан-

сових ресурсів, що забезпечують високий рівень й якість навчання та наукових досліджень. Отже, глобальна конкурентоспроможність університетів обумовлена їх міжнародними конкурентними перевагами у здійсненні наукових досліджень, надання освітніх послуг і виконанні важливих соціальних завдань.

МЕТА роботи – визначення проблем та перспектив забезпечення міжнародної конкурентоспроможності

вітчизняних закладів вищої освіти.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використано методи, що дозволяють проводити комплексний аналіз на основі систематизації і структурування тематичного матеріалу, а саме: копіїляції, системний підхід, узагальнення, синтезу й аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для досягнення та утримання високого конкурентного статусу має значення характер конкурентних переваг, яких досягають ВНЗ за рахунок тих чи інших факторів:

- високопродуктивного інтелектуального капіталу (талановиті дослідники, викладачі та студенти), здатного генерувати унікальні результати наукових досліджень у проривних сферах знань;

- розвиненою матеріально-фінансовою та інфраструктурною базою, що забезпечує високу дослідницьку результативність і найвищі освітні стандарти;

- прозорій та ефективній системі управління, побудованій на принципах академічної свободи та автономії ВНЗ, що дозволяє цілком і продуктивно задіяти його внутрішній потенціал;

- здійснення проривних досліджень у пріоритетних сферах світової науки;

- забезпечення високих освітніх стандартів, які базуються на системній інтеграції досліджень у навчальний процес;

- інституційної та фінансової підтримки держави, покликаної сприяти модернізації університетського сектора і його якісному еволюційному розвитку.

Серед інших факторів глобальної конкурентоспроможності університетів слід виділити: інтернаціоналізацію ВНЗ, спрямовану на формування його позитивного іміджу як у міжнародному співтоваристві загалом, так і серед потенційних іноземних інвесторів; продуктивну співпрацю з бізнесом із метою комерціалізації університетської діяльності та досягнення на цій основі фінансової стійкості ВНЗ; всебічну диверсифікацію діяльності університету, що виражається у посиленні його ролі в економічному й соціальному житті суспільства, у бажанні і здатності брати активну участь у вирішенні сучасних глобальних проблем; приналежність до групи країн із домінуючими у світі науково-освітніми системами.

Крім того, деякі вчені апелюють до так званих пришвидшуючих факторів, що сприяють нарощуванню глобальної конкурентоспроможності ВНЗ, до яких відносяться: інтенсивне використання можливостей, пропонуєваних національними діаспорами, у разі створення нових університетів або для модернізації існуючих; використання англійської як основної мови навчання; спеціалізація університетів у відносно вузьких галузях; аналіз та впровадження успішного світового досвіду модернізації університетської діяльності [2]. На наш погляд, у розробленні та реалізації державної політики у науково-освітній сфері, спрямованої на становлення й розвиток глобально конкурентоспроможних університетів, необхідно враховувати потенціал усіх без винятку факторів конкурентоспроможності та забезпечувати досягнення їх синергічної взаємодії.

За влучним зауваженням Ф. Альтбаха, кожна країна бажає мати університет світового класу, але ніхто

не знає, що значить такою університетський статус і як його можна отримати [5]. С. Марджінсон вважає, що оптимального, або «золотого» шляху, тобто найкращої стратегії розвитку університетів світового класу не існує й не може бути в принципі [6], адже країни розрізняються за економічним потенціалом, наявними ресурсами, культурними і ментальними цінностями.

Слід відзначити, що за обмеженої ресурсної бази для становлення висококонкурентних університетів критично важлива активна фінансова та інституційна підтримка держави, що здійснюється як шляхом прямого стратегічного інвестування державою грошових коштів у розвиток освітнього та дослідницького потенціалу ВНЗ, так і через модернізацію системи управління вищою освітою й забезпечення ефективної конкурентного середовища на ринку послуг вищої освіти. Глобальних конкурентних переваг досягають насамперед університети тих країн, де успішно реалізуються комбіновані стратегії формування університетів світового класу.

У розробленні стратегії підвищення міжнародної конкурентоспроможності національних систем вищої освіти необхідно обґрунтувати оптимальні обсяги ресурсного забезпечення реформ з урахуванням економічних можливостей держави та світового досвіду становлення висококонкурентних ВНЗ. На наш погляд, важливо встановити на підставі даних міжнародної статистики, чи існує відповідність (деякі оптимальні пропорції) між нарощуванням державних і приватних витрат на вищу освіту, формуванням університетів світового класу і якісними показниками загального стану вищої школи.

До конкурентних переваг системи вищої освіти України відносяться характеристики її соціального профілю або соціальної структури [7], тобто формування системи тих чи інших соціальних інститутів і практик, що дозволяють задовольняти потреби суспільства або окремих його груп. До цієї категорії характеристик системи вищої освіти належать, зокрема, високий рівень гендерної рівності у національному студентському та академічному середовищі, належну якість системи статистичних даних у сфері вищої освіти, широкий доступ населення до послуг вищої освіти, оцінюваний показниками його поширення й загального охоплення ним населення. Водночас дані індикатори (фактори) не є, як було показано вище, критично важливими для становлення університетів світового класу.

Головна проблема державної політики й регулювання у сфері вищої освіти в Україні, за твердженням українських експертів, полягає у невідповідності системи управління освітою і змісту освіти політико-економічній системі: «Жорстко централізована закрита система, яка виправдовувала себе 70 років тому, не відповідає потребам суспільства, що живе в умовах конкурентного ринку, політичної волі і глобалізації» [4]. Ця невідповідність проявляється насамперед у закритості системи освіти; обмеженою фінансовою, адміністративною та академічною автономією ВНЗ; неефективну систему фінансування ВНЗ, що базується на радянських засадах. Також слід зазначити відсутність цілісної державної стратегії розвитку висококонкурентних університетів і ефективної практичної програми дій у напрямку створення на Україні дослідницьких ВНЗ

світового класу.

ВИСНОВКИ

Університет стає глобально конкурентоспроможними, коли може залучати талановитих дослідників, викладачів і студентів, має в достатньому обсязі матеріально-фінансові ресурси й сучасну інфраструктурну базу і працює в рамках ефективної моделі управління. В умовах обмеженості ресурсів для становлення конкурентоспроможних університетів критично важлива інституційна та фінансова підтримка держави, покликана сприяти модернізації університетського сектора та його якісному еволюційному розвитку. Глобальних конкурентних переваг досягають університети тих країн, де успішно реалізуються комбіновані національні стратегії розвитку конкурентоспроможних ВНЗ і відносно високі витрати на вищу освіту із розрахунком на одного студента.

Національна система вищої освіти України має значний потенціал розвитку, більш продуктивне використання якого у разі відповідної підтримки держави може стати фундаментом для становлення висококонкурентних глобальних університетів. Інвестування державних коштів у розвиток дослідницького потенціалу провідних українських ВНЗ за програмою досягнення видатних результатів – найбільш ефективний варіант національної стратегії формування університетів світового класу на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України. Також українському уряду слід створювати сприятливі умови для еволюційного розвитку університетського сектора, які передбачають децентралізацію й модернізацію системи управління вищою освітою, забезпечення сталого фінансування ВНЗ, інтенсифікацію трансферу знань між університетами, бізнесом і громадськістю, підвищення соціального статусу науково-педагогічних працівників вищої школи, стимулювання їх інноваційної й міжнародної активності публікацій.

Список використаних джерел

1. Дорога к академическому совершенству:

Становление исследовательских университетов / под ред. Ф. Альтбаха, Дж. Салми. М.: Весь мир, 2012.

2. Салми Дж. Создание университетов мирового класса. М.: Весь мир, 2009.

3. Національні рахунки освіти України у 2012 році: Статистичний бюлетень/ Державна служба статистики України. Київ, 2014. 73 с.

4. Шевляков І. Освітня реформа: зв'язок освіти та ринку праці. *Дослідження Міжнародного центру перспективних досліджень*. К., 2011. URL: http://www.icps.com.ua/files/articles/66/49/Education_Reform_UKR.pdf

5. Altbach P. The Costs and Benefits of WorldClass Universities. *Academe*. 2004. Vol. 90. No. 1. pp. 20–23. URL: <http://www.aaup.org/AAUP/pubsres/ academe>

6. Marginson S. Emerging Countries Need WorldClass Universities. *University World News*. 2012. Issue 214. URL: <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20120320114704953&query=marginson>

7. Macionis J., Gerber L. *Sociology*. Toronto: Pearson, 2008.

References

1. The road to academic excellence: The formation of research universities / ed. F. Altbach, Dzh. Salmi. Moscow: The whole world, 2012 (in Russian).

2. Salmi Dzh. Creating world-class universities. Moscow: The whole world, 2009 (in Russian).

3. National accounts of education of Ukraine in 2012: Statistical Bulletin / State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, 2014. 73 p. (in Ukrainian).

4. Shevliakov I. Educational reform: the connection between education and the labor market. Research of the International Center for advanced Studies. URL: http://www.icps.com.ua/files/articles/66/49/Education_Reform_UKR.pdf (in Ukrainian).

5. Altbach P. The Costs and Benefits of WorldClass Universities. *Academe*. 2004. Vol. 90. No. 1. pp. 20–23. URL: <http://www.aaup.org/AAUP/pubsres/ academe>

6. Marginson S. Emerging Countries Need WorldClass Universities. *University World News*. 2012. Issue 214. URL: <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20120320114704953&query=marginson>

7. Macionis J., Gerber L. *Sociology*. Toronto: Pearson, 2008.